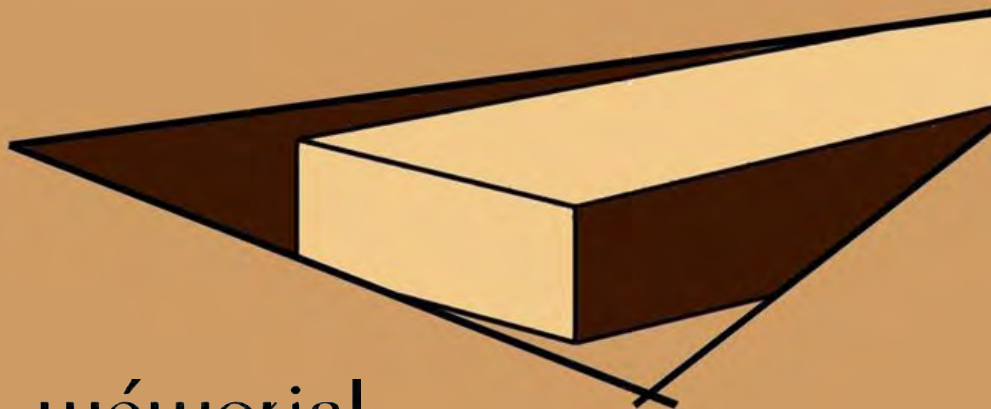

Le mémo du

mémo

Llibreta destinada a acompanyar
el públic més jove

mémorial

du camp de rivesaltes

v2 - novembre 2023

Cognoms : .....

Nome : .....

Data : .....

Índex

Aquesta llibreta t'ajudarà a entendre on ets. Pots:

- llegir per aprendre (pàgines blanques),
- jugar per aprendre (pàgines de color beix).

Pots començar per la pàgina que vulguis!

p. 1 Per entendre on soc

- p. 1 I. Un lloc per recordar
- p. 3 II. Un espai natural inhòspit
- p. 5 III. Un camp militar i un camp d'internament:
  - p. 7 pels republicans
  - p. 9 pels gitanos
  - p. 11 pels jueus
  - p. 13 pels presoners de guerra
  - p. 15 pels harkís i llurs famílies
  - p. 16 el camp fins el 2007

p. 17 Per ser actor de la meua visita

p. 17 Em situo dins l'espai

p. 19 Observo la natura

p. 21 Reflexiono

p. 23 Observo el Memorial

p. 25 Em situo cronològicament

p. 27 Prenc consciència

p. 29 Entenc la idea del compromís

p. 31 Em comprometo

« Acabes d'arribar al Memorial del camp de Ribesaltes...

Un lloc per recordar

Arribant al camp has vist els **barracons** en ruïna. Són les restes d'una petita part d'un camp militar, el **camp Joffre**. Mesura 612 hectàrees (l'equivalent de 1000 camps de futbol!) i es divideix en 16 parts anomenades illes.

Un **camp** és un lloc on viuen i s'entrenen les tropes militars.

El **barracó** de l'exèrcit serveix per allotjar soldats. Quan s'alineen els barracons podem parlar de caserna.

Joseph **Joffre** va néixer l'any 1852 a Ribesaltes. És un militar francès que va dirigir l'exèrcit durant la Primera Guerra Mundial.

... un lloc d'història i de memòria »

Un **memorial** és un monument que permet commemorar un esdeveniment històric.

Just després de l'aparcament pots veure el **Memorial** del camp de Ribesaltes. Aquest gran edifici, mig enterrat, és un lloc amb exposicions, un lloc de recerca i de visita.

Aquest Memorial data del 2015. Permet als visitants aprendre i recordar la història d'aquest lloc.

« Acabes d'arribar al Memorial del camp de Ribesaltes...

Un espai natural inhòspit

... anomenat el « petit Sàhara »

L'espai natural que descobreixes té les seves particularitats: és una plana ampla i àrida i una extensa **garriga** tocada més de 300 dies l'any per la **tramuntana**.

El camp es situa sobre un altiplà particularment exposat a la tramuntana, això genera un diferencial de temperatura molt gran que provoca danys importants sobre les teulades i les finestres dels barracons. L'estiu, la calor és sufocant i la sequera impedeix qualsevol cultiu.

La **garriga** és una formació vegetal pròpia de la regió mediterrània, constituïda per plantes de fulla endurida i persistent, entre les quals predomina el garric.

La **tramuntana** és un vent que ve del nord.

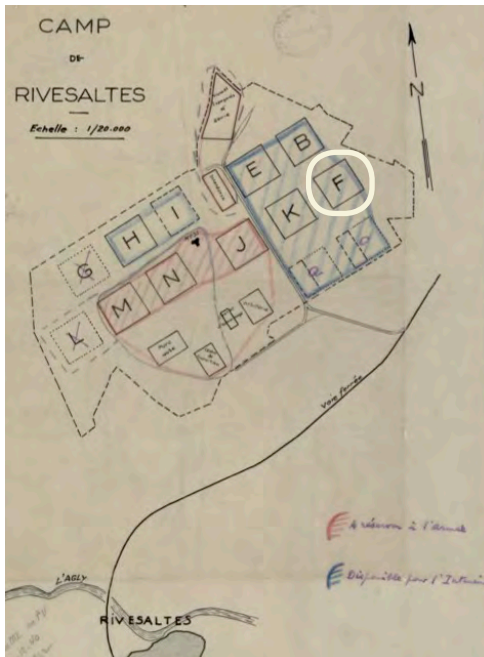
« Un lloc propici a la instal·lació d'un camp militar d'enduriment...

Un camp militar...

És en aquest espai inhòspit que l'exèrcit francès decideix instal·lar l'any 1939 un camp d'entrenament i d'enduriment per les tropes colonials.

L'any 1939, els militars francesos necessiten mà d'obra per construir el camp.

Llavors decideixen fer venir treballadors espanyols presents als camps d'Argelers, Sant Cebrià i El Barcarès.

El 10 de desembre del 1940, una part del camp és cedida per a l'obertura d'un **camp d'internament**.

Un camp d'internament designa un lloc destinat a tancar individus o famílies fora del circuit ordinari de la justícia, especialment en situacions de guerra, sortida de guerra o dictadura.

Et trobes ara mateix sobre l'illa F.

... transformat al llarg de la seva història en camp d'internament »

... i un camp d'internament

Descobriràs que milers de persones van viure en el camp d'internament perquè eren considerades “**indesitjables**” o bé a conseqüència de conflictes militars.

L'indesitjable: l'any 1938, una llei francesa permet la retenció administrativa dels “indesitjables estrangers”; permet la detenció i l'internament de persones pel perill potencial que representen. Es poden tancar persones que no han comès cap delictes.

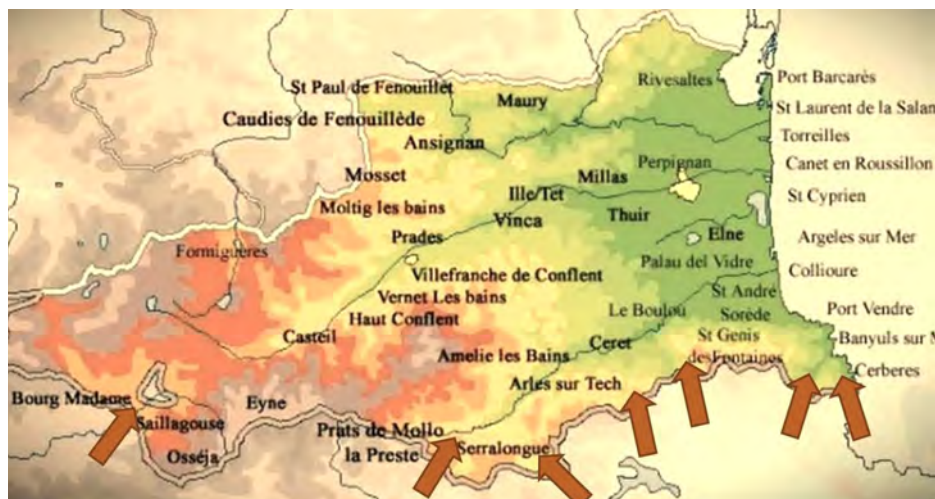
Els republicans espanyols

La Guerra Civil iniciada l'any 1936 provoca desplaçaments importants de població.

El 26 de gener del 1939, Barcelona cau, generant l'exili massiu de 470.000 **republicans** cap a la frontera.

Milers de persones acaben a les platges del Rosselló, vivint sobre la sorra en condicions molt dures. Primer en tendes abans de la construcció dels barracons de fusta. Alguns homes republicans agrupats en companyies de treballadors estrangers participen en la construcció del camp de Ribesaltes.

➔ Punts de pas dels refugiats espanyols.

Després de la derrota francesa del juny 1940, el **govern de Vichy** pren el poder. Milers d'espanyols seran tancats a camps, com el de Ribesaltes que esdevindrà un "centre d'allotjament".

Els primers internats arriben el gener del 1941. Es quedaran al camp fins al novembre del 1942.

Els **republicans espanyols** són els defensors de la República contra les tropes del dictador Franco.

El **govern de Vichy** és el nom donat al sistema polític francès durant la Segona Guerra Mundial entre el 1940 i el 1944.

« Un camp d'internament per ...

Els gitanos

Durant la Segona Guerra Mundial, la regió d'Alsàcia i Mosel·la és ocupada pels alemanys que expulsen els gitanos.

Gitanos del Gran Est (regió francesa) acaben sent refugiats al camp d'Argelers a la tardor del 1940, abans de ser transferits cap al camp de Ribesaltes.

Mapa de França entre el juny 1940 i el novembre 1942.

En 1942, els gitanos arriben també des de la regió de Lió i d'Indre.

Són internats en un primer temps a l'illa B i en un segon temps a l'illa J amb els jueus. Les evasions són constants.

Els **gitanos** són nòmades d'Europa de l'est.

Els jueus

Des de l'inici, una part important dels jueus estrangers que fugen particularment d'Alemanya són internats al Camp de Ribesaltes perquè provenen de territoris enemics. L'any 1941, els nazis organitzen el **genocidi** del poble jueu.

En total, entre 5,2 i 6 milions de jueus moren de privacions en els **guetos**, afusellats al front d'Europa de l'est i assassinats en **campes d'extermini** com Auschwitz.

Els nazis planifiquen llavors les **deportacions** des dels països ocupats com és el cas de França.

Un jueu, una jueva pertany a la religió o a la cultura jueva, o bé en són originaris.

Un genocidi és l'exterminació organitzada d'un poble a causa dels seus orígens o la seva religió.

El **gueto** és un barri d'una ciutat on s'han reagrupat els jueus retinguts pels nazis durant la Segona Guerra Mundial.

El 26 d'agost del 1942, els jueus estrangers de la zona lliure de França són detinguts i reagrupats al camp de Ribesaltes a l'illa K. Són un total de 7148 persones.

Entre elles, 2289 són enviades en tren cap al camp de Drancy i finalment a Auschwitz. Des d'altres camps d'internament, 800 jueus més que han passat per Ribesaltes també són deportats.

84 sobreviuen.

La **deportació** significa el desplaçament forçat de població cap a camps de concentració o d'extermini.

El **camp d'extermini** és un lloc on els jueus i els gitans són assassinats sistemàticament pels nazis.

Els presoners de guerra

Amb la invasió de la zona lliure per les tropes alemanyes l'any 1942, l'exèrcit s'instal·la al camp de Ribesaltes i els internats són desplaçats.

Després de la derrota alemanya del 1945 el camp és utilitzat per empresonar soldats alemanys fins al 1948: els 8000 soldats presoners participen en la reconstrucció dels Pirineus Orientals.

Aquesta fotografia (pàgina de dreta) mostra el cementiri creat l'agost del 1945 per enterrar 474 presoners morts entre el 1945 i el 1946 a causa de **carències** alimentàries i d'epidèmies com la **disenteria**.

El cementiri ja no existeix avui.

Les **carències** designen la manca d'aliments necessaris per a la supervivència.

La **disenteria** és una malaltia greu que afecta els intestins i que causa diarrees.

L'any 1944 el camp és el lloc on són detinguts: els antics **col·laboradors**, les persones acusades de contraban i els espanyols que van passar la frontera de manera il·legal per fugir de la dictadura de Franco.

Els col·laboradors són els francesos que van ajudar els nazis durant la Segona Guerra Mundial.

« Un camp d'internament per ...

Els harkis i llurs famílies

L'octubre del 1962, a la sortida de la **guerra d'Algèria**, el camp és reutilitzat per allotjar els **harkis** i llurs famílies que fugen d'Algèria. A França, res ha estat previst per acollir-les.

La guerra d'Algèria va durar 8 anys, del 1954 al 1962, i va oposar l'exèrcit francès als nacionalistes algerians. Aquesta guerra va acabar amb la independència d'Algèria.

A partir del 1962, milers de persones es veuen obligades a viure sota tendes instal·lades pels militars, sense calefacció, ni electricitat. Les condicions de vida són molt dures.

Al principi són 9.000 persones i a partir del desembre són 10.000, entre les quals la meitat són mainatges. Viuen repartides en 800 tendes. La situació millora a partir del març 1963, quan els barracons són reconstruïts.

En total, són 22.000 persones que sobreviuen a les illes E, B i F del camp.

La paraula **harki designa les tropes algerianes auxiliars de l'exèrcit francès durant la guerra d'Algèria. És a dir, argelians reclutats per l'exèrcit francès durant la guerra d'Algèria.**

El camp fins el 2007

Entre 1964 i 1966, prop de 800 soldats guineans i llurs famílies són traslladats al camp de Ribesaltes. El seu contracte amb l'exèrcit francès s'havia acabat.

El camp acull també un petit grup de militars vingut de les colònies franceses d'Indoxina.

Entre 1986 i 2007, al camp s'instal·la un centre de retenció administrativa pels estrangers expulsables.

A continuació, trobaràs totes les activitats a fer al llarg de la teva visita

A l'exterior

Passeja't per les vores del Memorial i troba aquest barracó dibuixat per l'artista Nicolas Cussac:

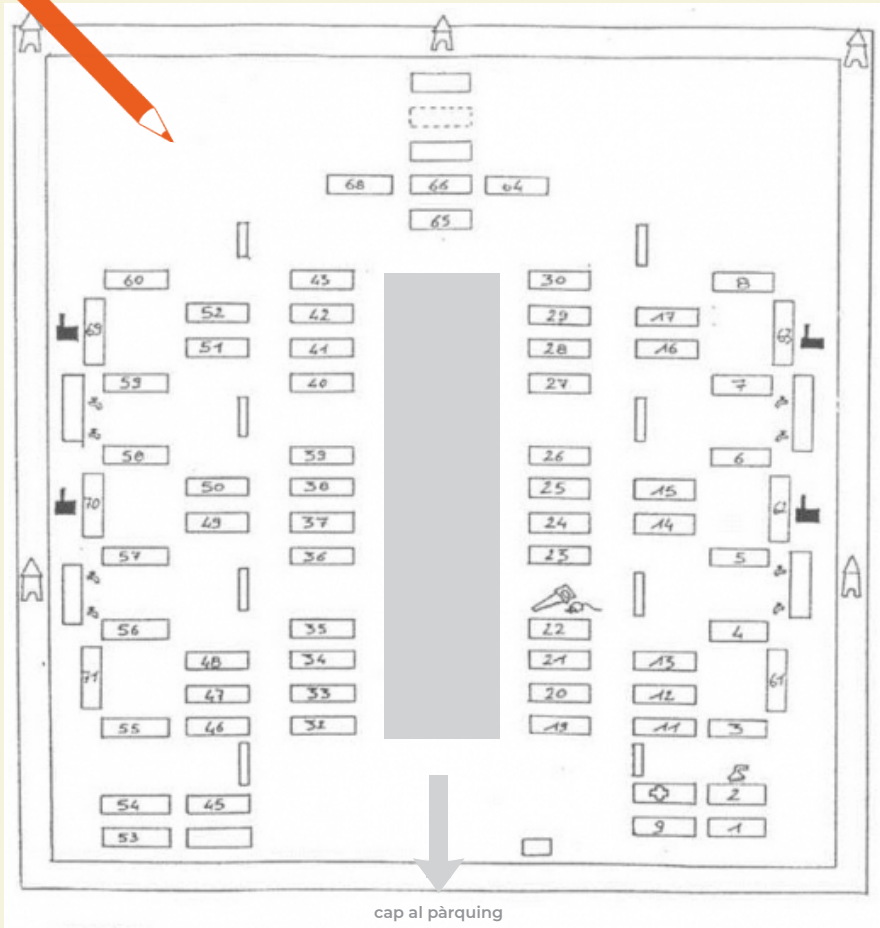
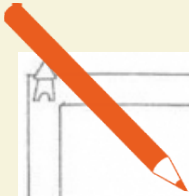
Nicolas Cussac és un pintor originari d'Estagell que va fer una residència artística al Memorial del camp de Ribesaltes l'any 2023. Ha realitzat molts dibuixos.

La pàgina 1 et pot ajudar...

Situa'l sobre el mapa fent una creu:

Continua observant el teu entorn...

Has vist com la natura reapareix al camp?
Un naturalista ha començat aquest dibuix. Et toca
continuar la seva obra...

Romaní

Closca de cargol

La pàgina 3 et pot ajudar...

En aquest espai conflueixen diverses èpoques. Dibuixa un paisatge on apareguin elements del passat amb elements més actuals:

Reflexionem una mica: per què edificar un Memorial aquí?

Vet aquí una fotografia d'en Michael Kenna presa al camp de Ribesaltes durant l'estiu 2022:

Michael Kenna és un fotògraf anglès, expert del paisatge en blanc i negre. S'interessa pels camps des de fa molts anys i va fer una residència artística al Memorial del camp de Ribesaltes durant la primavera 2022.

La pàgina 5 et pot ajudar...

Comença una conversa amb les persones que t'acompanyen fent les preguntes següents:

« El que queda és suficient per entendre el que va passar? »

« Quin valor dones a les restes? »

Per saber-ne més, pots investigar...

De l'exterior cap a l'interior

Coneixes Rudy Ricciotti, l'arquitecte del Memorial?

Arquitecte i enginyer, Rudy Ricciotti és anomenat “el pirata de l'arquitectura”. Li agrada molt treballar amb el formigó. A través de les seves obres té la intenció de transmetre un missatge ciutadà. És també l'autor del MUCEM de Marsella.

Res no ha estat deixat a l'atzar!

Segons tu,
el Memorial mesura:

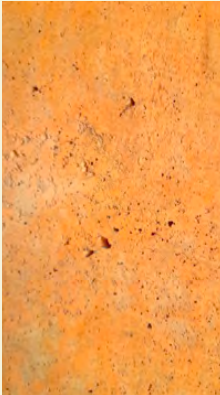
- 200 metres x 50 metres
- 200 metres x 200 metres
- 200 metres x 20 metres

La seva alçada:

- no és mai superior a l'alçada dels barracons
- és superior a l'alçada dels barracons

Saps que el Memorial només té una sola finestra a l'exterior?
Troba-la i copia el missatge que hi veus gravat.

A sheet of blue-lined graph paper with a vertical red margin line on the left side.

De quin color són les parets del Memorial?
Segons-tu, per què en Rudy Ricciotti ha fet aquesta tria?

A sheet of blue-lined graph paper with a vertical red margin line on the left side.

Quina sensació ha volgut provocar en Rudy Ricciotti quan entrem al Memorial?

A sheet of blue-lined graph paper with a vertical red margin line on the left side.

Per saber-ne més, pots investigar...

A la sala
d'exposició
permanent

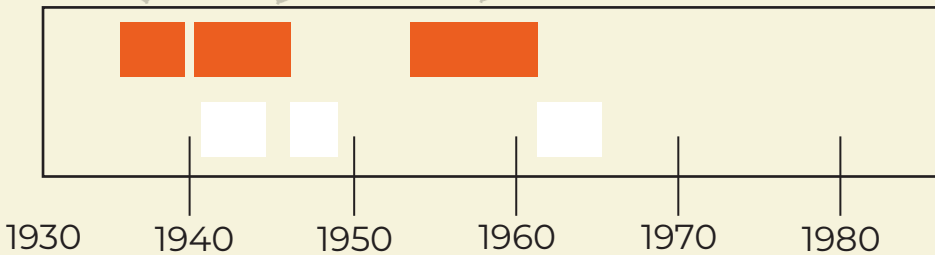

Retroba les 4 primeres fotografies sobre la taula central. Relaciona-les amb el període històric corresponent:

Guerra
Civil
1936-1939

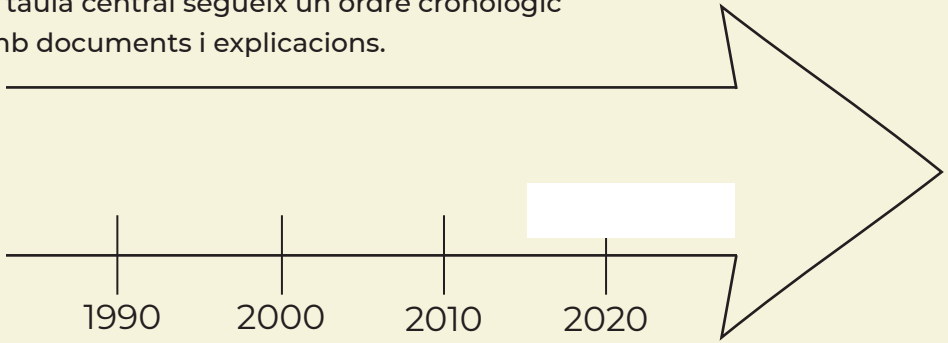
Segona Guerra
Mundial
1939-1945

Guerra
d'Algèria
1954-1962

La taula central segueix un ordre cronològic amb documents i explicacions.

Troba dins la teva llibreta la data d'inauguració del Memorial i relaciona la fotografia corresponent al quadrat blanc corresponent.

Les pàgines 7 i 16 et poden ajudar...

Per saber-ne més, pots investigar...

A la sala
d'exposició
permanent

Troba dins l'exposició aquestes fotografies i escriu una llegenda.

« Mai oblídareu aquest dia amb l'Andrée Salomon a la prefectura de Perpinyà. Va fer un discurs als funcionaris que em va fer plorar. **Els va demostrar la increïble crueltat de deixar nens, menors de 13 anys, en un camp com el de Ribesaltes.** »

Dora Amelan, el 12 de maig 2016, el dia en què va rebre la Legió d'Honor francesa per haver salvat infants jueus.

Andrée Salomon és una resistent francesa que va salvar infants jueus a Ribesaltes.

Segons tu, quins mots podrien qualificar la crueltat viscuda pels infants al camp de Ribesaltes?

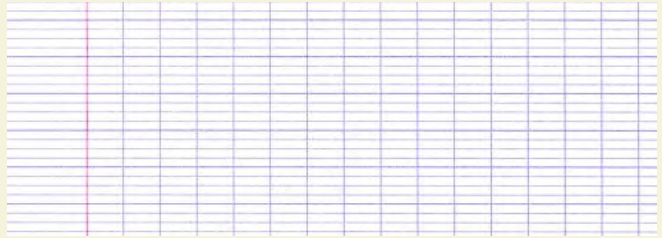
1	
2	
3	
4	

Per saber-ne més, pots investigar...

A la sala
d'exposició
permanent

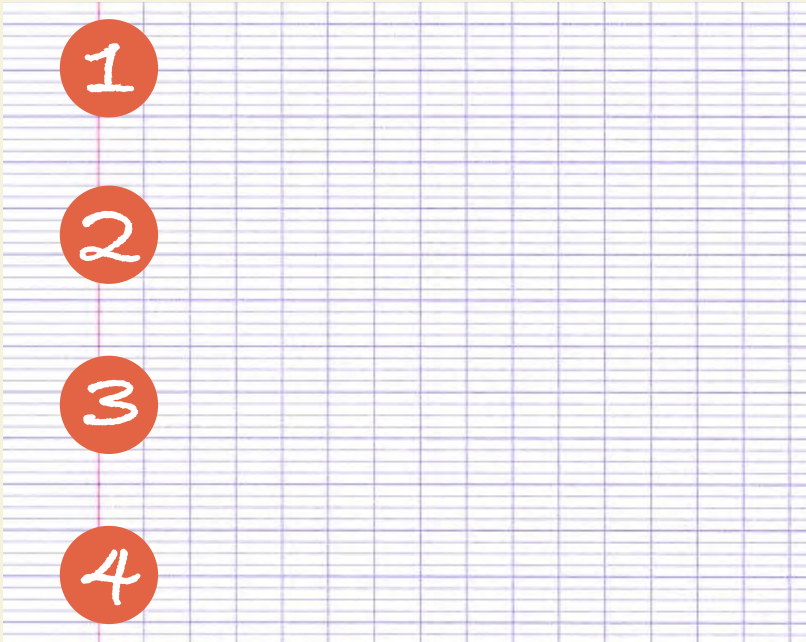

Coneixes Friedel Bohny Reiter? Retroba el seu nom a la taula central i explica qui és:

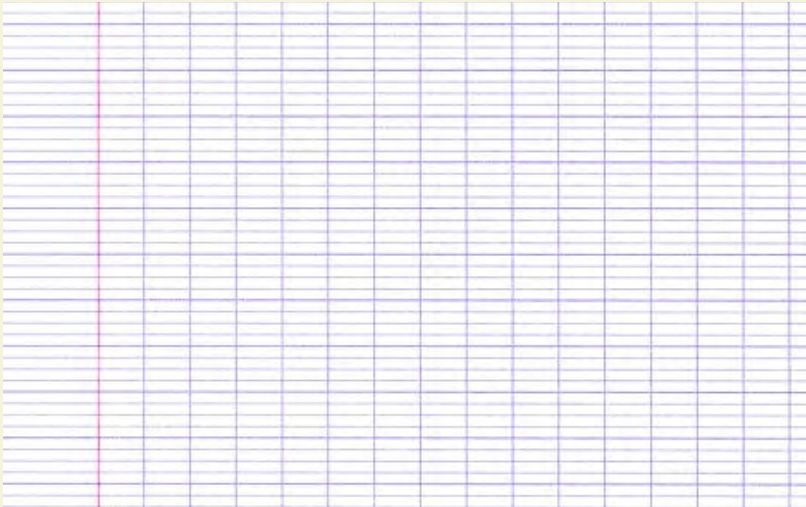

Troba aquesta fotografia amb la seva explicació a la sala d'exposició. Un cop l'hagis trobada, escriu a la pàgina de la dreta el nom de les 4 associacions representades.

I finalment, podries explicar quin va ser el seu rol dins el camp:

S'acaba la visita...

Jo

.....

em comprometo a fer viure les
memòries, explicant la història del
camp de Ribesaltes.

Ara, et toca a tu explicar la història del Camp de Ribesaltes amb les teves paraules:

A large, empty rectangular box with a light beige background, intended for the user to write their explanation of the Camp de Ribesaltes.

Expressa't lliurement (text, poema, dibuix...):

A large, empty white rectangular area intended for writing or drawing, occupying the central and lower portion of the page.

Llibreta realitzada pel servei educatiu
del Memorial del camp de Ribesaltes.
(Marie-Laure Picard, Benjamin Albert-Saurel, Mathieu Canal)
Edició novembre 2023

Directora de publicació: Céline Sala i Pons
Relectura i maqueta: Nicolas Serpette
Il·lustracions: Mathieu Canal
Traducció: Benjamin Albert-Saurel, Neus Gonzales Monfort, Laura Pi
Crèdits fotogràfics: Col·leccions del Memorial de Ribesaltes, Kevin
Dolmaire
Gràcies a Nicolas Cussac i Michael Kenna per la lliure utilització de les
seves obres.

mémorial

du camp de rivesaltes

EPCC du Mémorial du camp de Rivesaltes
Avenue Christian Bourquin - 66600 Salses-le-Château
Tél. +33 (0)4 68 08 39 70
www.memorialcamp rivesaltes.eu

